

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

İNGİLİS DİLİNDƏ FLEKTİV SÖZYARATMA PROSESLƏRİ VƏ ONLARIN AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ QARŞILIQLARI

İxtisas: 5714.01 – Müqayisəli-tarixi
və müqayisəli-tipoloji dilçilik

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Gülnara Valeh qızı Aslanova**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2023

Dissertasiya işi Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbərlər: filologiya elmləri doktoru, professor
Mübariz İmran oğlu Yusifov

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Zahirə Məşədiəlkəbər qızı Əliyeva

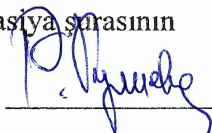
Rəsmi opponətlər: filologiya elmləri doktoru, professor
Leyla Orxan qızı Vəzirova

filologiya elmləri doktoru, dosent
Mələhət Əkbər qızı Vəliyeva

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Şəfiqə Mütəllim qızı Məhərrəmovə

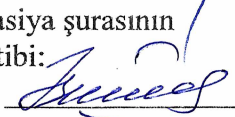
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Bakı Slavyan Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.13 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının
sədri:

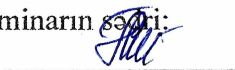
filologiya elmləri doktoru, professor
Rəhilə Hüseyn qızı Quliyeva

Dissertasiya şurasının
elmi katibi:

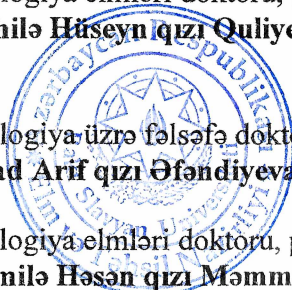

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Suad Arif qızı Əfəndiyeva

Elmi seminarın sədri:

filologiya elmləri doktoru, professor
Təmilə Həsən qızı Məmmədova

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Geneoloji mənşəyinə görə german dilləri qrupuna daxil olan ingilis dili tipologiyaya görə analitik-flektiv quruluşlu olduğu halda aqlütinativ tipli türk dilləri ailəsinə mənsub olan Azərbaycan dili ilə müəyyən universal əlamətlərə malikdir. Nəzərə alındıqda ki, bütün dünya dillərinin ilkin informasiya prosesi fonetik vahidlərdən başlamışdır, onda belə hesab etmək olar ki, həmin mərhələdə dillərarası universal əlamətlərin potensialı daha artıq olmuşdur. İnformasiya intensivliyi artdıqca, gücləndikcə, zənginləşdikcə dillərdə həm qrammatik, həm də derivativ elementlər formalaşmağa başlamışdır. Xüsusən, qrammatik və derivativ elementlərin mövcud olmadığı və ya məhdudluğu mərhələsində həm qrammatikliyi, həm də derivativliyi özündə cəmləşdirən omonim tipli elementlərin sinkretizmi informasiya prosesinin aparıcı vasitələri vəzifəsini yerinə yetirmişdir. Omonim mərhələsinin informativliyinin universal xarakteri müasir dövrdə də dillərarası müştərəklik kontekstində öz izlərini saxlamışdır. Dillərin informasiya aktivliyi artdıqca omonimləşmə prosesindən affiksallaşmaya keçid dövrü baş vermişdir ki, bu mərhələnin ilkin dövrlərində şəkilçi elementlərinin söz əvvəlinə, söz daxilinə və söz sonuna qoşulması həm qrammatik və həm də derivativ bir zərurətə çevrilmişdir. Bu mərhələ informasiya aktivliyinin elə bir dövrünü təşkil edir ki, şəkilçiləşmə prosesi keçirən bütün dillərdə həmin dövrün ümumi elementləri formalaşmağa başlamışdır. Məhz bu mərhələdə şəkilçiləşmə prosesi keçirən analitik-flektiv dillərlə aqlütinativ dillər arasında universal elementlər baş vermişdir. Sonrakı proseslərdə isə informasiyaların aktivlik xarakterinə görə analitik-flektiv dillərlə aqlütinativ dillər arasında fərqlənmələr yaranmağa başlamışdır. İngilis dili mühitindəki informativliyinin tələblərinə əsasən bu dildə həm prefikslərin, həm infiks və ya interfikslərin, həmçinin suffikslərin inkişafı ilə qrammatiklik və derivativlik ifadə olunmuşdur. Azərbaycan dilində isə sonsəkilçilər inkişaf etmiş, silsilə yaratmaqla aqlütinativ mexanizm yaranmasına səbəb olmuşdur. Azərbaycan dilində analitik-flektiv proses keçici olmuş, bununla yanaşı onun ilkin elementləri dilin alt qatında qalmaqda davam etmişdir. Son zamanlar Azərbaycan dilçiliyində müqayisəli-

tarixi və müqayisəli-tipoloji tədqiqatların aparılmasına meyillilik artmağa başladığından bu dildə, xüsusən, analitikliyin mövcudluğuna dair bir çox maraqlı faktlar aşkar edilmişdir. Lakin əlbəttə ki, əldə edilən nümunələr həmin məsələnin bütövlükdə həlli kimi son nəticə sayılmamalıdır. Xüsusən, Azərbaycan dilində flektivlik məsələsi barəsindəki tədqiqatlar bu sahənin uğurlu işləri kimi qiymətləndirilsə də görüləsi işlər daha çoxdur, həll edilməmiş məsələlər daha dərinlikdədir. Bu dissertasiya mövzusunun araşdırılması əlbəttə ki, həmin sahəni bütövlükdə əhatə etmir, onun yalnız müəyyən bir hissəsinə dair problemin həlli məsələlərinin aşkara çıxarılması məqsədinə xidmət edir. Dünyanın dil mənzərəsi ilə bağlı aparılan tədqiqat işləri fonunda bu mövzu da xüsusi *aktuallıq* kəsb edir.

Dissertasiya mövzusunun aktuallığı *birincisi* ondan ibarətdir ki, bu sahədə aparılan araşdırmalar sayəsində dünya dillərinin genetik mənşəyində universallıqların mövcudluğu ideyası təqdir edilir. *İkincisi*, müxtəlif sistemli dillərin şəkilçiyə qədərki mərhələsində oxşar proseslərin baş verməsi faktları ortaya çıxarılır. *Üçüncüsü*, dillərin şəkilçilik prosesində şaxələnmiş inkişaf istiqamətlərinin baş verməsində informasiya aktivliyinin aparıcı rolu aşkar edilir. *Dördüncüsü*, beynəlxalq informasiya məkanında dillərin tipoloji quruluş fərqlərinin ciddi rol oynamadığı və eyni zamanda həmin fərqlərin milli, mədəni və intellektual qeyri-bərabərliyə səbəb olmadığı fikri təsdiq edilir. *Beşincisi*, bu istiqamətdəki tədqiqatların aparılması və onların genişləndirilməsi ilə dillərin tipoloji quruluşuna dair ənənəvi təsnifata yeni və daha həssas baxış meyilləri formalaşır. Analitik-flektiv quruluşlu dillərdən biri kimi ingilis dilində flektiv derivasiya və onun formalaşması barədə bir çox tədqiqatlar aparılmışdır. Eyni zamanda, flektiv derivasiya problemlərinin həlli ilə əlaqədar Avropa dillərinin sözyaratma prinsipləri ilə bağlı saysız-hesabsız tədqiqat əsərləri mövcuddur. Azərbaycan dilçiliyində fleksiya və flektiv dillərlə əlaqədar bəzi terminoloji lüğətlərdə ilkin məlumatlar verilir. Bu məlumatlarda *fleksiya* sözünün sonuna əlavə olunan və morfoloji-sintaktik mənaların ifadəsinə xidmət edən morfem kimi, *flektivlik* isə söz kökünün səs tərkibində baş verən dəyişikliklər, həmçinin, qrammatik mənaları fərqləndirən elementlər səviyyəsində təqdim olunur. Nümunə kimi rus dilindəki söz

dəyişmələrinə aid faktlar misal gətirilir, eyni zamanda flektivliyin Hind-Avropa dillərinə xas olduğu göstərilir¹. 2018-ci ildə nəşr olunan “İzahlı dilçilik terminləri lüğəti” adlı kitabda da fleksiya və flektivlik məsələsi oxşar şəkildə izah olunur². Azərbaycan dilçiliyində fleksiya ilə əlaqədar nəzəri məsələlər daha çox A.Hacıyevanın tədqiqatlarında öz şərhini tapır. Burada fleksiya və flektivlik məsələlərinə təkcə Azərbaycan dilçiliyində yox, həmçinin, türk dilləri kontekstində toxunulur³. Baba Məhərrəmli söz köklərinin quruluşu ilə əlaqədar olan tədqiqat əsərində derivativ elementlərin söz kökünə qovuşması məsələlərindən bəhs edir ki, bu da əslində flektivizmin təzahür formalarından biri hesab edilir⁴.

Azərbaycan dilində flektivlik məsələsində bəzi konkret dil nümunələrinin təhlilinə Mübariz Yusifovun tədqiqatlarında rast gəlmək olur⁵. Türkologiyaya dair bəzi tədqiqatlarda da konkret olaraq flektiv derivasiya məsələləri işıqlandırılmasa da flektivləşmə yolu ilə kök-şəkilçi qaynağı kimi formalaşmış nümunələrin təhlili xüsusi bir maraq doğurur⁶. Azərbaycan dilçiliyində flektiv derivasiya məsələləri populyar tədqiqat obyektı olmadığı üçün sözün

---

¹ Adilov, M.İ. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti / M.İ.Adilov, Z.N.Verdiyeva, F.M.Ağayeva. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2020. – s. 181-182.

² Sadıqova, S. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti / S.Sadıqova, N.Hüseynova, İ.Abdullayeva, S.Novruzova, Ş.Qəribova. – Bakı: Elm, – 2018. – s. 188.

³ Hacıyeva, A. Aqlütinativ dillərdə daxili fleksiya və fuziya / A. Hacıyeva. – Bakı: Nurlan, – 2007. – s. 276; Hacıyeva, A. Tipoloji deflomisiyada sinxronik və diaxronik yanaşma fərqliliyi və onun tipoloji sapma faktlarının təsbiti işindəki fəsadları haqqında // – Bakı, Tədqiqələr, – 2008. № 1. – s. 18-24; Hacıyeva, A.Y. Dilçilikdə türk saitinin tipoloji “missiyası” problemi (bir daha ilkin türk ablautu haqqında) // – Bakı, Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, – 2012. №3. – s.11-15.

⁴ Məhərrəmli, B. Türk dillərində ilkin köklərin quruluşu və mənşəyi // – Bakı, AMEA, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqələr, – 2008. №1. – s. 47 s.

⁵ Yusifov, M. Azərbaycan dili fonetikasının əsasları / M.Yusifov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2013. – s. 295; Yusifov, M. Linqvistik tipologiya / M.Yusifov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2017. – 140-147.

⁶ Мусаев, К.М. Лексикология тюркских языков / К.М.Мусаев. – Москва: Наука, – 1984. – с.136-142; Кайдаров, А.Т. Структура односложные корней и основ в казахском языке / А.Т.Кайдаров. – Арыс: Kazakh Language, – 2005. – с. 34; Кажибеков, Е.З. Глагольно-именная корреляция гамогонных корней в тюркских языках / Е.З.Кажибеков. – Алма-Ата: Наука, – 1986. – с. 85-87.

başlanğıcında, daxilində və sonunda baş verən flektiv derivasiya məsələləri və onların digər dillərlə qarşılıqlı müqayisəsi barədə tədqiqat işi aparılmamışdır. Tədqiq olunan sahə Azərbaycan dilçiliyində ilkin təcrübə də hesab edilə bilər. Tədqiqat obyektini kimi bu mövzunun seçilməsi müxtəlif sistemli dillərdə flektiv derivasiyanın perspektivlərini müəyyənləşdirməyə və bu sahədəki universaliaların aşkar edilməsi ilə bağlı boşluqların aradan qaldırılmasına yaranan maraqla bağlı olmuşdur.

Azərbaycan dilinin beynəlxalq informasiya məkanına daxil olduğu indiki mərhələdə isə flektivizmin qədim ənənələri informasiyaların gücləndiyi müasir dövrdə öz perspektivlərini yeniləşdirməyə başlamışdır. Məsələn, müasir informasiya əsasında Azərbaycan dilinin leksik potensialı *məktəbəqədər*, *məktəbdaxili*, *planetlərarası*, *şəhərlərarası*, *sivilizasiyalararası* və digər çoxsaylı kalkalarla zənginləşməkdə davam edir. Bununla yanaşı Azərbaycan dilinin ilkin informasiya prosesinin əsasında fleksiylənmiş dil vahidlərinin də ənənələri davam etməkdədir. Məsələn, Azərbaycan dilindəki *qıpqırmızı*, *sapsarı*, *gömgöy*, *dümağ*, *yamyasıllı*, *bomboz* kimi kök-şəkilçi flektivliyinə uyğun analitik tipli sözlər yarandığı kimi, eyni zamanda başlanğıc tərkibi prefiks xarakteri daşıyan və köklə birlikdə bir vəhdət təşkil edən *tayqıç*, *taygöz*, *tayqanad*, *tayqol*, *taytaq* kimi bir çox sözlər formalaşmışdır. Həmçinin, qrammatik şəkilçilərin leksikləşməsi yolu ilə daxili sözyaratma vasitəsinə çevrilən interfiks xarakterli aralıq şəkilçilər hesabına *qazabənzər*, *göydəndüşmə*, *gözəgəlimli*, *dilişirin*, *qırdı-qaçdı*, *gülümsər* kimi sözlər əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilində, eyni zamanda, sonşəkilçi elementlərinin füzual yolla kökə birləşib köklə bir vəhdət təşkil etməsi sayəsində formalaşan və xarici fleksiya əlamətləri üzrə səciyyələnən *alçaq*, *alçal*, *eniş*, *yoxuş*, *arıq*, *qoltuq*, *qılıq*, *böyür*, *gəyir*, *asqır* kimi bir çox sözlər əmələ gəlmişdir.

Dillərarası universallığın araşdırılması problemi dilçilikdə yeni bir məsələ deyildir. Bu problem hələ XIX əsrdə müqayisəli-tarixi metodun kəşfindən və tətbiqindən sonra meydana çıxmışdır. Ancaq onu demək lazımdır ki, dil universaliaları həmin dövrdə daha çox qohum dillər arasındakı homogen elementlər üzrə araşdırılırdı. Qohum dillər arasındakı müştərəkliklər daha sonrakı vaxtlarda mütəxəssisləri qohum olmayan dillər arasındakı oxşarlıqların meydana çıxarılmasına sövq

etmişdir. Qohum olmayan dillər arasındakı oxşarlıqların tədqiqi və təhlili isə belə bir fikrin formalaşmasına səbəb olmuşdur ki, dünya dilləri eyni mənşədən törəmiş, sonralar isə miqrasiyalar baş vermiş, dillər areal genişlənməsi üzrə yayılmağa başlamışdır. Nəticədə isə fərqlər çoxalaraq dil tiplərinin meydana gəlməsini şərtləndirmişdir. Dilçilikdə bununla bağlı dalğalar nəzəriyyəsi, interferensiya problemləri, günəş dil nəzəriyyəsi kimi yeni istiqamətlər yaranmış, bunlar isə ulu dil nəzəriyyəsi deyilən bir nəzəriyyənin meydana gəlməsinin təməlini qoymuşdur. Başlanğıcı Avqust Şleyxer (1821-1868), Frans Bopp (1791-1867), Rasmus Rask (1787-1832) və digər görkəmli mütəxəssislərin fəaliyyəti ilə bağlı olan müqayisəli-tarixi metoda əsaslanan Ulu dil nəzəriyyəsinin Nikolay Yakovleviç Marr (1865-1934), Vladislav Markoviç İlliç Svitiç (1934-1966), X.Pederson (1867-1953), R.Kollidel (1814-1891), A.Trombetti (1866-1929), F.Dits (1794-1876), H.Şuxardt (1842-1927) və digər bir çox davamçıları və ardıcılıarı yetişmişdir. Bu nəzəriyyənin maraqlı və əhəmiyyətli cəhəti ondadır ki, dünyanın dil mənzərəsinin yaradılması ideyasına xidmət edən müasir koqnitiv tədqiqatlarda artıq həmin nəzəriyyə mexaniki təkrarlıqla məhdudlaşmır. Dillərin yaranması və sonrakı inkişaf mərhələləri ətraf mühit və insan təfəkkürünün qarşılıqlı əlaqəsi üzrə baş verən imitasiyaların nəticəsi kimi təhlil edilir. Tədqiqata cəlb edilən bu dissertasiya mövzusunun ümumi nəticələri də bilavasitə dil universalizmalarının bir tərkib hissəsi kimi flektiv derivasiyanın ətraf mühit və insan təfəkkürünün qarşılıqlı münasibətləri əsasında formalaşması fikrinin əsaslandırılmasına xidmət edir.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektı ingilis və Azərbaycan dillərinə məxsus flektiv sözyaratma mexanizmi əsasında formalaşmış dil vahidlərindən ibarətdir. Tədqiqatın predmeti flektiv derivasiya proseslərinin dillərarası universalizmalar kontekstində araşdırılmasından ibarətdir.

Tədqiqatın məqsədi və vəzifələri. Mövzunun tədqiqində başlıca məqsəd müxtəlif sistemli dillər kimi Azərbaycan və ingilis dilləri arasındakı flektiv derivasiya elementlərinin müştərəkliyinə və universallığına dair faktların təhlil edilməsindən ibarətdir. Müqayisəli tədqiqat ona imkan verir ki, oxşar tipoloji quruluşa malik dillərə məxsus homogen elementlər və onların inkişaf perspektivləri

öyrənilsin. Eyni zamanda müqayisəli tədqiqat metodunun tətbiqi ilə dillərarası genetik oxşarlıqların meydana çıxarılması imkanlarına nail olmaq mümkündür. Məhz dil genealogiyası məsələlərinə müasir koqnitiv dilçilik üsulunun tələbləri baxımından yanaşdıqda universaliaların qədim dövrlərdən, ilkin informasiyalar zəminində törədiyini söyləmək mümkün olur. Müasir dil tipologiyalarında bir çox struktur dəyişmələr baş verməsinə baxmayaraq ilkin elementlərin oxşarlıq izlərini müqayisəli təhlil yolu ilə müəyyənləşdirmək mümkün olur. Dissertasiyanın başlıca məqsədi də müxtəlif sistemli dillər arasında mövcud olan, gizli qalan, bir çox dəyişmələrlə müasir dövrdə öz izlərini yaşadan müştərəkliklərin flektiv derivasiya çərçivəsindəki oxşarlıqlarının meydana çıxarılmasından ibarətdir.

Bununla əlaqədar aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi zəruri hesab edilmişdir:

- 1) dillərin tipoloji quruluşunda gizli qalan genetik universaliaların araşdırılması;
- 2) analitik-flektiv dillərdə flektivlik problemlərinin araşdırılması;
- 3) aqlütinativ dillərdə flektivlik problemlərinin araşdırılması;
- 4) daxili fleksiya çərçivəsində başlanğıc və kökdaxili elementlərin flektiv derivasiya problemlərinin araşdırılması;
- 5) xarici fleksiya çərçivəsində prepozitiv və postpozitiv elementlərin flektiv derivasiya problemlərinin araşdırılması.

Tədqiqatın metodları. Tədqiqat işində müqayisəli-tarixi və müqayisəli-qarşılaşdırma metodlarından istifadə edilmişdir. Dil vahidlərinin təhlili ilə əlaqədar etimoloji rekonstruksiya məsələlərinə də yer verilmişdir ki, bu məqsədlə struktur təhlil metoduna da müraciət edilmişdir.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar. Tədqiqatla əlaqədar müdafiyyə aşağıdakı müddəalar çıxarılır:

1. Azərbaycan və ingilis dilləri müxtəlif tipoloji quruluşa malik olsa da onların arasında oxşar universal elementlər mövcuddur.
2. Oxşar və universal elementlər dil tiplərinin formalaşmasından əvvəlki mərhələnin məhsuludur.
3. Dillərarası müştərək və universal elementlərin formalaşması insan və ətraf mühit münasibətlərinin təfəkkürdəki imitasiyaların söz emalına çevrilməsi nəticəsidir.

4. Müxtəlifsystemli dillərdəki flektivliyin baş verməsi ilkin informasiya mərhələsinə məxsus analitizmin əlamətləridir.

5. İngilis dilində analitizm mexanizmi inkişaf edərək yeni perspektivlər qazandığı halda Azərbaycan dilində həmin proses keçici olmuşdur.

6. Azərbaycan dilindəki analitizm və flektivizm elementləri itməmiş və gizli olaraq dilin alt qatlarında saxlanılır. Onların aşkar edilməsində müqayisəli-tarixi üsul çox mühüm əhəmiyyət daşıyır.

7. İngilis dilində flektiv sözyaratma üsulu fəal olduğu halda Azərbaycan dilində həmin üsulun bir çox izləri mövcuddur.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi, birincisi ondan ibarətdir ki, burada dillərarası müştərəkliyin mövcudluğu ənənəvi baxışlar əsasında yox, ətraf aləmə məxsus əşya, hadisə və proseslərin təfəkkür tipologiyası üzrə qavranılaraq imitasiya olunması prosesləri baxımından izah edilir. İkincisi, dillərin genealoji quruluşunda müştərək elementlərin mövcudluğunun ilkin informasiyalardakı universallıqla bağlı olması fikrinin təsbit edilməsi ilə, üçüncüsü isə bir dildə aşkara çıxarılması və təyin olunması çətinlik törədən elementlərin başqa dillərdəki, o cümlədən, müxtəlifsystemli dil nümunələrinin qarşılıqlı təhlili ilə müəyyən edilə bilməsi imkanlarının təqdir olunması ilə əlaqədardır.

Tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti bu sahədəki araşdırmaların nəticələrinin digər dillərə tətbiq edilə bilməsi ilə bağlıdır. İnsan və ətraf mühit hadisələrinin təfəkkürdə imitasiya olunması yolu ilə formalaşan informasiya mühitinin özü universal olduğu üçün dillərin ən ibtədai informasiya mərhələsində oxşar elementlərin mövcudluğu heç də istisna təşkil etməmişdir. Dillərarası genetik müştərək elementlərin baş verməsi də məhz həmin mərhələnin məhsuludur. Bu istiqamətdəki tədqiqatların nəzəri əhəmiyyəti də məhz həmin universal elementlərin öyrənilməsi ilə səciyyələnir.

İşin praktik əhəmiyyəti bilavasitə onun nəzəri problemləri ilə bağlıdır. Müxtəlifsystemli dil elementlərinin qarşılıqlı müqayisə yolu ilə təhlili sayəsində gizli oxşarlıqların rekonstruksiya problemləri məhz tədqiqatın praktik əhəmiyyətinin göstəricisi kimi qeyd oluna bilər. Eyni zamanda qarşılıqlı təhlil nəticəsində dil vahidlərinin

leksik, qrammatik və semantik məsələlərinin uğurlu həlli izahlı lüğətlərin hazırlanmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilər.

Tədqiqatın aprobasiyası və tətbiqi. Dissertasiyanın əsas müddəaları onun yerinə yetirildiyi kafedra tərəfindən təşkil olunan seminarlarda müzakirə edilmişdir. Dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsilərinə dair elmi müddəalar Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə uyğun olan yerli və xarici məcmuələrdə dərc olunmuş, beynəlxalq və respublika səviyyəli konfranslarda çıxışlar edilmişdir.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Tədqiqat işi Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiya işinin strukturu və ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, üç fəsil, nəticə, istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Giriş – 7 səhifə, 14,262 işarə, I fəsil – 39 səhifə, 79,563 işarə, II fəsil – 38 səhifə, 72,605 işarə, III fəsil – 30 səhifə, 59,681 işarə, nəticə – 7 səhifə, 14,162 işarə, istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı – 17 səhifə, 25,677 işarədən ibarət olmaqla, dissertasiyanın ümumi həcmi 140 səhifə, 265,950 işarədir.

DİSSERTASIYA İŞİNİN ƏSAS MƏZMUNU

İşin “**Giriş**” hissəsində mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi, tədqiqatın məqsədi və vəzifələri, tədqiqatın metodları, müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar, tədqiqatın elmi yeniliyi, tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti, tədqiqatın aprobasiyası və tətbiqi, dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı, işin strukturu və ümumi həcmi barədə müfəssəl məlumat verilir.

Dissertasiyanın birinci fəslə “**Dillərin tipoloji quruluşunda flektivlik problemi**” adlanır. Bu fəsilə aid müddəalar aşağıdakı paraqraflarda işıqlandırılır:

İlk paraqraf “**Dillərin tipoloji quruluşunda başlıca istiqamətlər**” adlanır. Dil tipologiyasının öyrənilməsi dillərin şəkildəlik dövrünün mənzərəsini əks etdirdiyindən burada bir çox məsələlərin həllinin qaranlıqda qalmasından bəhs olunur. Dillərin quruluşu ilə əlaqədar bəzi müddəalar separatçılığa və diskriminasiyaya yol açmışdır. Məsələn,

dillərin tipoloji tədqiqatı barədə çox qiymətli araşdırmalar aparmış alman romantik dilçisi Fridrix Şlegel yanlış olaraq dillərin ilkin informasiya prosesini nəzərə almadan belə bir iddiada olmuşdur ki, dillərin tipoloji quruluşu elə onların başlanğıc mərhələsini əks etdirir və flektiv dillər öz quruluşuna və ifadə vasitələrinə görə zəngin dillər quruluşuna aiddir, bu dillər sabit quruluşlu və əbədiyəşərdir, affiksəl dillər (o cümlədən, aqlütinativ dillər) isə yoxsul, ifadə imkanları, zəif olan, inkişaf etmək tələblərinə uyğun gəlməyən dillərdir⁷. Çox təəssüf ki, sonralar həmin ideyanın N.Y.Marr və İ.İ.Meşaninov kimi ardıcılları da olmuşdur⁸. Bu sahədə V.M.İllic Svityçin çox böyük zəhmətlə başa gətirdiyi nostratik nəzəriyyə materiallarının elmi dəyərlərini heçliyə aparıb çıxarır⁹. Ona görə də təsadüfi deyildir ki, həmin nəzəriyyə görkəmli tədqiqatlar tərəfindən haqlı tənqidlərə məruz qalmışdır¹⁰. Dil tipologiyalarının təsnifatına və bununla bağlı baş qaldıran nəzəriyyə və fərziyələrə diqqətlə yanaşdıqda bir həqiqət hasil olur ki, mütəxəssislərin bir qismi dillərin yaranmasında cəmiyyət amilini xüsusi qiymətləndirirlər. Ancaq nəzərə alınmır ki, informasiyaların intensivliyi dillərin quruluşundan asılı olmayıb, onların ictimai həyatdakı sosial, ictimai, mədəni, elmi-texniki və digər nailiyyətlər mühitində qazandığı praqmatik¹¹ nüfuzu ilə sıx bağlıdır. Dilə yeni baxışdan yanaşılması üçün daha müvafiq metodologiya tətbiq edən müasir koqnitiv dilçilik sahəsi də məhz dil tipologiyalarının təsnifatında dəyişikliklər aparılmasını zəruriləşdirir.

---

⁷ Реформатский А.А. Типологическая (морфологическая) классификация языков: [электронный ресурс] / genhis.philol.msu.ru/article133.shtml

⁸ Марр, Н.Я. Яфетическая теория / Н.Я.Марр. – Баку: Аз Гиз, – 1928. – с. 59-69;

⁹ Иллич-Свитыч, В.М. Опыт сравнения ностратических языков (индоевропейских, алтайских, уральских, дравидских, картвельских, семито-хамитских) (Л-3') / В.М.Иллич-Свитыч. – Москва: Наука, – 1976. – с. 136.

¹⁰ Серебrenников, Б.А. Почему трудно верить сторонникам ностратической гипотезы? // – Москва, Вопросы языкознания, – 1986. № 3. – с. 26-37; Щербак, А.М. К вопросу об отдельных связях тюркских языков // – Ленинград: Наука, Актуальные вопросы сравнительного языкознания, – 1989. – с.140.

¹¹ Abdullayeva, İ.Ə. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində müraciət bildiren sözlərin qrammatik xüsusiyyətləri: / filologiya üzrə fəlsəfə doktoru avtoreferatı / – Bakı, 2012. – s. 7.

Birinci fəslin “**Analitik dillərdə flektivlik**” adlı ikinci paraqrafında analitik dillərin kontekstində, o cümlədən, ingilis dilində flektivlik məsələsi barədə bəhs olunur. Flektivliyin baş verməsinin əsas səbəbi kimi dil informasiyalarının intensivlik dərəcəsi əsas hesab edilir. Bu proses bütün dillərdə qeyri-bərabər şəkildə inkişaf dövrü keçirir. Ona görə də hətta analitik-flektiv dillərin özündə belə flektivlik tam oxşar göstəricilərə malik olmur. Mənbələrdə qeyd olunduğuna görə ingilis dilində daxili fleksiya daha çox feillərdə, xüsusən felin zaman kateqoriyasında müşahidə edilir¹². Flektivlik sami dillərdə, o cümlədən ərəb dilində sözdaxili dəyişmələr üzrə daha çox inkişaf etmişdir¹³. Bu paraqrafta qeyd olunduğu kimi flektivlik hər hansı bir dildə tək-cə qrammatik-relyativ xarakter daşımır, eyni zamanda derivativ funksiya ilə də səciyyələnir.

“**Aqlütinativ dillərdə flektivlik**” adlı üçüncü paraqrafta Hindavropa dillərində olduğu kimi ingilis dilində də aktiv olan flektivizmin aqlütinativ dillərdən biri kimi Azərbaycan dilində də öz qədim ənənələrini saxlamasından bəhs olunur. Aqlütinativ dillərdə fleksiyanın mövcudluğu barədə xüsusilə daha çox maraq doğuran tədqiqat A.Reformatskiyə məxsusdur. Onun apardığı tədqiqatlarda doğru olaraq flektivliyin birbaşa füziya ilə bağlı olduğu göstərilir¹⁴. İ.A.Boduen de Kurtene fleksiyalaşmış sözləri bir-birinin daxilində əriyib qovuşmuş dil vahidləri, F.F.Fortunatov isə yeni formalaşmış söz kimi nəzərə almışdır¹⁵.

B.Delbryuk da fleksiyanı söz tərkibinin şəkilçi ilə qaynayıb qarışmasının nəticəsi hesab edir¹⁶. Söz kökləri və heca tipləri barədə aparılan tədqiqatlardan məlum olur ki, aqlütinativ dillərdə heç də bütün kök söz vahidləri sabit deyildir. Onların müəyyən qismi sonşəkilçilərlə

---

¹² Flektiv dillər: [elektron resurs] / az.wikipedia.org/wiki/Flektiv_dillər.

¹³ Флективные языки: [электронный ресурс] / ru.wikipedia.org/wiki/ флективные языки.

¹⁴ Реформатский, А.А. Агглютинация и фузия как две тенденции строения слова. Лингвистическая поэтика / А.А.Реформатский. – Москва: Юрайт, – 2018. – с. 52.

¹⁵ Бодуэн де Куртене. Резья и резьяне // Словянский сборник, – 1876, Т. III. – с.322-323; Fortunatov, Ф.Ф. Сравнительное языковедение. Избранные труды / Ф.Ф.Фортунатов. – Москва, – 1956. Т. I. – с. 130.

¹⁶ Реформатский, А.А. Агглютинация и фузия. Введение в языковедение / А.А.Реформатский. – Москва: Аспект Пресс, – 2014. – с. 145-147.

qovşaq yaradaraq dəyişmir və kök-şəkilçi vəhdətində yeni bir sözün formalaşmasına səbəb olur¹⁷. Məsələn, Azərbaycan dilindəki *dəmir* sözündə kök və şəkilçini ayırd etmək mümkün olmur. Buradan görüldüyü kimi, *dəmir* sözündə şəkilçi tərkibi füzial yolla kökə qaynaq kimi yanaşmış və bir vəhdət yaratmışdır. Həmçinin, sözün başlanğıcında *qıp-*, *düm-* kimi prefiksial elementlər sözlə qovşaq şəklində *qıpqırmızı*, *dümağ* kimi yeni sözlərin yaranmasında iştirak edirlər.

*Bu fəsildən əldə olunan əsas müddəalar müəllifin dərc edilmiş aşağıdakı məqalə və konfrans materiallarında işıqlandırılmışdır*¹⁸.

Dissertasiyanın ikinci fəslı **“Daxili fleksiya elementlərinin derivativ funksiyası”** adlanır.

İkinci fəslin **“Başlanğıc elementlərin prefiksial-derivativ funksiyası”** adlı birinci paragrafında göstərilir ki, ingilis və Azərbaycan dillərində sözün başlanğıc elementlərinin sait və samitdən ibarət olmasına baxmayaraq həmin elementlər mənafərqləndiricilik xarakteri daşımışdır. Bu halda başlanğıc

---

¹⁷ Məhərrəmli, B. Türk dillərinin qədim leksikası / B.Məhərrəmli. – Bakı: Xəzər Universiteti, – 2017. – s. 47; Məhərrəmli, B. Türk dillərində ilkin köklərin quruluşu və mənşəyi // – Bakı, AMEA, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqlər, – 2008. №1. – s. 82-89; Кайдаров, А.Т. Структура односложные корней и основ в казахском языке / А.Т.Кайдаров. – Арыс: Kazarh lnsuage, – 2005. – с. 34; Hacıyeva, A. Tipoloji deflimisiyada sinxronik və diaxronik yanaşma fərqliliyi və onun tipoloji sarpma faktlarının təsbiti işindəki fəsadları haqqında // – Bakı, Tədqiqlər, – 2008. № 1. – s. 18-24; Hacıyeva, A. Aqlütinativ dillərdə daxili fleksiya və fuziya / A. Hacıyeva. – Bakı: Nurlan, – 2007. – s. 100-115; Yusifov, M. Linqvistik tipologiya / M. Yusifov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2017. – s. 140-147.

¹⁸ Aslanova, G.V. Azərbaycan və ingilis dillərində flektiv sözyaratma prosesləri // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu, Türk dilləri şöbəsi, Azərbaycan dilçiliyinin aktual problemləri mövzusunda Respublika Elmi Konfransı, – Bakı, – 28 oktyabr, – 2019. – s. 87-90; Aqlütinativ dillərdə flektivlik // – Bakı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqlər, – 2019. №4. S. 96-101; Flexibility in Analytical Languages // «Центр філологічних досліджень». «Філологічні науки: сучасні Тенденції та фактори розвитку» Міжнародна науково-практична конференція, – Одеса, – 24-25 yanvar, – 2020. – s. 45-49; Dillərin tipoloji təsnifatında başlıca istiqamətlər // II International Ankara Conference Of Scientific Research, – Ankara, – 6-8 March, – 2020. – s. 1046-1050; Müxtəlif sistemli dillərdə flektivlik əlamətləri // – Bakı, Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, – 2022. № 1. – s. 22-30.

elementin özü ilkin kök tərkibində prefiksəl funksiyaya malik olmuşdur. Söz tərkibinin başlanğıcında kökformalaşdırıcı element kimi işlənən fonetik vahidlərin dəyişməsi nəticəsində isə ilkin köklə bağlı olan yeni söz tərkibinin formalaşması baş vermişdir. Başlanğıc elementlərin bu qayda üzrə derivativ xarakter daşması faktlarına həm ingilis, həm də Azərbaycan dili nümunələrində rast gəlmək mümkündür. Sözlün başlanğıc elementlərinin mənəyaradıcı, mənəfərqləndirici və daha konkret desək, prefiksəl xarakter daşmasına bəzi tədqiqat əsərlərində müəyyən ehtiyatlıqla yanaşılsa da bəzən bu məsələ ilə bağlı daha konkret və cəsarətli fikirlərin söylənilməsinə də rast gəlmək olur. Məsələn, A.P.Potseluyevski qeyd edir ki, türk dillərindəki *şol*, *belə*, *mana* sözlərinin başlanğıcındakı *ş*, *b*, *m* elementləri prefiks xarakterlidir və həmin sözlərin formalaşmasında iştirakçı xarakter daşıyır¹⁹. Bu fikir barədə bəzi tənqidi mülahizələr səsləndirilsə də birincisi, kök söz tərkibinin formalaşması mexanizmi baxımından və istərsə də konkret olaraq *şol*, *belə*, *mana* sözlərinin quruluşuna görə A.P.Petseluyevskinin fikirlərini təqdir etmək mümkündür. Belə ki, *şol* əvəzliyinin *ol*, *o*, *belə* əvəzliyinin *elə*, *mana* əvəzliyinin *an* (*o*), *ana* (*ona*) variantlarının mövcudluğu həmin fikrin əsaslandırılmasına imkan verir. Söz köklərinin quruluşu ilə əlaqədar olan tədqiqatlarda da başlanğıc elementin söztörədici və mənəfərqləndirici xarakter daşması ilə əlaqədar maraqlı mülahizələr vardır²⁰.

---

¹⁹ Поцелуевский, А.П. Избранные труды / А.П.Поцелуевский. – Ашхабад: БИЛЫМ, – 1975. – с. 137.

²⁰ Рамстедт, Г.И. Сравнительная фонетика монгольского письменного языка и халхаско-угринского говора / Г.И.Рамстедт. – Санкт-Петербург: Типография имперской академии наук, – 1908, 4, VIII. – с. 6-26: [электронный ресурс] / www.google.com/saarth; Рясянен, М. Материалы по исторической фонетике тюркских языков / М.Рясянен. – Москва: Иностранная литература, – 1955. – с.124-129; Гаджиева, Н.З. Глухое начало слова в тюркском праязыке // – Баку, Совестская тюркология, – 1973. № 4. – с. 3; Серебrenников, Б.А. Причины устойчивости агглютинативного строя и вопрос о морфологической типа языка // Морфологическая типология и проблема классификации языков. – Москва-Ленинград, – 1965. – с. 8-10. Щербак, А.М. Сравнительная фонетика тюркских языков / А.М.Щербак. – Ленинград: Наука, – 1970. – с. 105-106.

İngilis dili analitik-flektiv quruluşlu olduğu üçün bu dildə prefiksəl xarakterli başlanğıc elementin flektivliyi hesabına baş verən derivasiya prosesi daha intensivdir. İngilis dilində başlanğıcdakı fonetik elementin dəyişməsi ilə məsələn, yeni sözlərin formalaşmasına dair aşağıdakı kimi nümunələri misal göstərmək olar: *a-o* dəyişməsi üzrə: *ablative* (amputasiya etmək) – *oblation* (kəsmək); *a-e*; *affect* (həyacan), *effect* (nəticə); *a-u*; *apical* (zirvə) – *upper* (yuxarı); *b-p*; *beak* (dimdik) – *peak* (burun); *c-sh*; *cord* (kəndir) – *shord* (sim, tel).

Azərbaycan dilində də buna uyğun olaraq başlanğıc elementlərin dəyişməsi üzrə eyni kökdən müvafiq sözlər formalaşmışdır: *a-ü* keçidi üzrə: *almaz* (kəsicici alət), *alışma* (tikələrə bölmək); *ülgüc* (kəsicici alət), *ülüşmək* (xırda tikələrə bölmək); *t-d*: *tikmək* (hörmək), *dikmək* (dikəltmək); *d-ç*: *dönmək* (geri qayıtmaq), *çönmək* (arxaya dönmək); *c-y*: *cırıq* (cırılmış), *yırtıq* (deşilmiş); *s-c*: *sıra* (düzülüş), *cərgə* (sıralanma).

İkinci fəslin ikinci paraqrafı isə **“Söz tərkibindəki sait elementin dəyişməsi və birləşdirici elementlərin iştirakı ilə derivativ funksionallıq”** adlanır. Dillərdə kök söz tərkibli vahidlərə təkhecalılıq baxımından yanaşıldıqda daxili dəyişmənin saitlər hüduunda baş verdiyini söyləmək olar. Sözlərdə kökdaxili sait elementinin fərqlənməsi yolu ilə baş verən qrammatik və ya derivativ dəyişmələr infiks və interfiks terminləri ilə adlandırılır. İnfikslər dilçilik ədəbiyyatında daha çox daxili saitin dəyişməsi ilə qrammatiklik və derivativlik kəsb edən, interfiks isə mürəkkəb sözün formalaşmasında iştirak edən tərkibləri əlaqələndirən elementlər kimi anlaşılr²¹.

İngilis dilində infikslər həm qrammatik, həm də derivativ funksiya daşıya bilir. Məsələn, *man* (kişi) – *men* (kişilər), *goose* (qaz) – *geese* (qazlar) sözlərində infiks elementləri daxili fleksiya yolu ilə qrammatik funksiya daşıyır. Lakin *bond* (rabitə), *band* (lent); *cave* (mağara), *cobe* (mağara), *strap* (qayış), *strop* (ülgücütilyəyən qayış), *flop* (şappıltı), *flip* (çirtmə) kimi sözlərdə isə daxili dəyişmə derivativ xarakter daşıyır. Azərbaycan dilində isə kökdaxili sait dəyişməsi üzrə

---

²¹ Adilov, M.İ. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti / M.İ.Adilov, Z.N.Verdievə, F.M.Ağayeva. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2020. – s. 124; Словарь иностранных слов // – Москва: Русский язык, – 1989. – с. 284.

baş verən flektiv dəyişmələr derivativ xarakterlidir: *bağ* (bağlamaq), *boğ* (bağlayıb sıxmaq); *boy* (hündürlük), *böyür* (yan, kənar); *qapmaq* (tutmaq), *qopmaq* (ayırmaq). Buradan görünür ki, Azərbaycan dilində infikslər artıq qrammatik funksiyasını başa çatdırmış, derivativlik isə öz izlərini saxlamaqla davam edir. Sözlər arasında əlaqəyaradıcı vasitə kimi işlənən interfikslər isə hər iki dildə qrammatiklikdən derivativliyə keçmiş elementlərdən ibarətdir. Həmin elementlər, artıq öz qrammatikliyini itirdiyi üçün daxili fleksiya yolu ilə söz tərkiblərinin qovuşmasına xidmət edən vasitələr kimi funksionallıq qazanmışdır.

İngilis dilində interfiks elementləri intensiv şəkildə işlənərək yeni yaranmış anlayışların ifadəsinə xidmət edir. Bunlara dair aşağıdakı nümunələri misal göstərmək olar: *a* saitinin iştirakı ilə: *armament* (silahlandırma); *e* ilə: *barefaced* (arsız), *o* ilə: *aerophone* (eşitmə aparatı); *de* ilə: *aide-de-camp*; *to* - ilə: *hand-to-hand* (*əlbəyaxa*). Azərbaycan dilində də sözdaxili əlaqə yaratmaq üçün müvafiq interfiks elementləri işlənir: *şarabənzər*, *aradabir*, *üzbəüz*, *gözübağlı*, *başalovlu*, *göydəndüşmə* və s.

İkinci fəslin sonuncu paragrafi “**Sözün tərkibində sonuncu samit elementin dəyişməsi yolu ilə baş verən derivativ funksionallıq**” adlanır. Paraqrafda bəhs olunur ki, təkhecalı söz sonunda affiks elementlərin qovuşduğu həm ingilis və həm də Azərbaycan dillərində mövcuddur. Fuziya hadisəsi, həmçinin birhecalı söz köklərində son samitin qovuşmasını şərtləndirir. İngilis dilində son elementin füziallığı ilə baş verən fleksiya nəticəsindəki derivativliyə dair aşağıdakı nümunələri misal göstərmək olar: *t-d* keçidi üzrə: *mint* (yaratmaq) – *mind* (ağıl); *p-b*: *tap* (tuxac) – *tab* (etiket), *but* (sadəcə) – *bud* (qönçə), *sh-sk*: *tush* (köpək dişi) – *tusk* (diş, qılınç), *ck-c*: *track* (iz, cığır) – *trace* (iz).

Azərbaycan dilində də kök sözlərdə son elementin derivativ xüsusiyyəti ingilis dilində olduğu kimi homogen köklərdə son elementin fərqlənməsi ilə formalaşmış vahidlərdə semantik əlaqənin saxlanması ilə müəyyən edilir. Azərbaycan dilində buna uyğun olaraq *sınmaq* – *sıxmaq*, *yanmaq-yaxmaq*, *yazınmaq* (itmək) – *yaşınmaq* (gizlətmək, ötrmək), *yamaq* – *yapışıq*; *qap-qab*, *köbək* – *köpük* və s. kimi nümunələri misal göstərmək olar. Azərbaycan

dilinin aqlütinativliyinə görə birhecalı kök sözlərin müəyyən qismi öz müştərəkliyini itirdiyindən, məsələn, *yaşın-yazın-yayın, yamaq-yapış* və bunun kimi sözlərdə birhecalı kökün mənası onlara sonradan qoşulan şəkilçilərin iştirakı ilə düzəlmiş variantlara görə müəyyən edilir.

*Bu fəsildən əldə olunan əsas müddəalar müəllifin dərc edilmiş aşağıdakı məqalə və konfrans materiallarında işıqlandırılmışdır*²².

Dissertasiyanın üçüncü fəslı **“Xarici fleksiya elementlərinin derivativ funksiyası”** adlanır. Bu fəslin əsas məzmunu aşağıdakı paraqraflarda izah olunur:

İlk paraqraf **“Prepozitiv mövqedə affiksəl elementlərin fleksiya və derivativ funksiyası”** adlanır. Xarici fleksiya burada fleksiyanın o növü kimi səciyyələndirilir ki, fleksiya elementləri sözün ilkin birhecalı kök tərkibindən kənarında işlənmiş olsun. Həmçinin, həmin elementlər sözlə bir vəhdət şəklində formalaşsın. Sözü qoşulan xarici fleksiya elementləri başlanğıca yanan prefikslərdən və sona qoşulan suffikslərdən ibarət olur. İngilis dilində analitiklik vasitələr inkişaf etdiyindən bu dildə prepozitiv elementlərin söz tərkibinə qoşulması imkanları daha genişdir və intensivdir. Azərbaycan dilində isə prepozitiv mövqedə işlənən prefikslər əksərən ilkin mərhələnin izləri kimi başlanğıcda statik xarakter daşıyır, xüsusi qrammatik – semantik məna bildirmir, ancaq məhdud söz tərkibində işlənir. İngilis dilində prepozitiv mövqedə

---

²² Aslanova, G.V. Müxtəlif sistemli dillərdə flektivlik əlamətləri // – Bakı, Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, – 2022. № 1. – s. 22-30; Fonetik sözyaratma prosesində universallıq // –Görkəmli dilçi alim, müasir Azərbaycan əlifbasının müəllifi Afad Qurbanovun 90 illiyinə həsr olunmuş Müasir dilçiliyin aktual problemləri, Beynəlxalq elmi konfrans, – Bakı, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, – 2019, – 6-7 iyun. – s. 141-144; Aqlütinativ dillərdə flektivlik // – Bakı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqlər, – 2019. №4. S. 96-101; Müxtəlif sistemli dillərdə başlanğıc elementlərin prefiksəl-derivativ funksiyası // – Gəncə, Gəncə Dövlət Universiteti, Elmi xəbərlər. Fundamental, humanitar və təbiət elmləri seriyası, – 2021, №1. – s. 171-175; Сопоставление признаков флективности в азербайджанском языке к другим языкам // – Москва, Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики, Гуманитарные науки, – 2022. №4-2. – с. 125-129; Aqlütinativ dillərdə flektivlik // – Bakı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqlər, – 2019. №4. S. 96-101.

işlənən və söz tərkibinə yanaşıb bir vəhdət təşkil edən flektivlik elementləri həm tək fonetik element şəklində, həm də prefikslərin yanaşmalı variantında işlənir. İngilis dilinə dair mənbələrdə də xarici fleksiyanın bu kimi növlərinin mövcudluğu barədə bəhs edilir²³. Başlanğıc prefiksəl elementi bir saitle ifadə olunan prepozitiv flektivliyə dair aşağıdakı nümunələri misal göstərmək olar: *a: abash* (pərt etmək), *abate* (azaltmaq); *e: escape* (qaçaq); *u: unit* (tam); *i: image* (təsvir); sait-samit tərkibli prefikslərlə, *ab: abroad* (xaricdə); *ac: - accent* (vurğu, tələffüz); *ad: - adventure (macəra), advice* (məsləhət).

Azərbaycan dilində bu tipli flektivlik nümunələrini ancaq etimoloji rekonstruksiya yolu ilə müəyyən etmək olur. Məsələn, *atil* (*maq*)sözünün kökü *tul* (*lan*) hesab edilir ki, burada *a* saiti füzial element yerində işlənir. Eyni ilə *aşağı* sözünün kökü *şığ* (*şığmaq*), *asilmaq* sözünün kökü *sıl* (*salmaq, sallanaq*) vahidlərindən ibarət hesab olunur. Həmçinin, Azərbaycan dilində statik şəkildə *qıp-* (*qıpqırmızı*), *sap-* (*sapsarı*) kimi elementlərin işlənməsi prepozitiv fleksiyanın izləri kimi qalmaqdadır. Azərbaycan dilində eyni zamanda bu tipli *dopdolu, dümdüz, bomboş, tərtəmiz, xırxırda, qonum-qonşu, cır-cındır* kimi çoxlu sözlər mövcuddur ki, onların başlanğıc tərkibləri xüsusi məna bildirmir və əlavə sözlərə qoşulmasında məhdudiyət vardır.

Üçüncü fəslin ikinci paraqrafı **“Prepozitiv mövqedə samit birləşməli füzial elementlərin fleksiyası və derivasiyası”** adlanır. Tədqiqat nəticəsində aydın olur ki, İngilis dilində prepozitiv samit birləşməli füzial elementlərin flektivliyi ilə müvafiq derivativ vasitələrin formalaşmasının bir çox faktları mövcuddur: *bl-*: *blend* (qatışıq); *cr-*: *create* (yaratmaq); *pr-*: *prisk* (iynə, deşmək), *prickle* (tikan, sancmaq).

---

²³ Stump, Gregory T. (2001) Inflectional morphology: A theory of morphology. Blok well handbooks in linguistics / T.G.Stump. – Cambridge: Cambridge University press; Anderson, Stephen R. Inflectional Morphology in Shopen, Timothy /ed/ Language typology and syntactic des cription S.R.Anderson. Cambridge, New York: Cambridge University Press, – 1985. – pp. 162-164; Antonio, Fabregas. Morphology Form Data to Theories / F.Antonio, S.Scalise. Edinburgh University Press, – 2012. – s. 211.

Azərbaycan dilinin söz başlanğıcında samit birləşməsi işlənmədiyindən bu tipli fleksiya elementlərini yalnız etimoloji rekonstruksiya yolu ilə təyin etmək olur. Məsələn, Azərbaycan dilindəki *büdrmək*, *titrək* sözlərinin ingilis dilində *tremble* (titrəkə, əsmə), rus dilində *дрожь* (titrəkə, əsmə) variantları vardır. İngilis və rus dili variantlarında başlanğıc fleksiya elementləri kimi *tp* və *dp* qovuşuq samitləri işlənir. Azərbaycan dilinin aqlütinativlik təsiri isə həmin qovuşmanı bir qədər gizli şəkildə sözün daxilinə keçirmişdir²⁴.

Üçüncü fəslin son paragrafı isə “**Postpozitiv mövqedə affiksəl elementlərin fleksiyası və derivativ funksiyası**” adlanır. Onu da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, İngilis dilində söz sonu üçün xeyli miqdarda suffiksəl elementlər formalaşmışdır. Həmin suffiksəl elementlər derivasiya prosesində Azərbaycan dilindəki kimi ardıcıl silsilə yaratmır. Yəni suffiksəl elementlərin söz sonuna qovuşması ehtimalı Azərbaycan dilindəkindən çox-çox üstündür. İngilis dili sözlərinin sonunda çoxsaylı suffikslərin derivativ funksiya üzrə qovuşmasına dair aşağıdakı kimi nümunələri misal göstərmək olar: -*ity*: *activity* (fəaliyyət); -*ion*: *protection* (müdafiə), -*al*: *accidental* (təsadüfi) -*age*: *storage* (anbar), -*er*: *broker* (dəllal), -*it*: *bruit* (söhbət, şaiyə), -*ent*: *desert* (enmə, düşmə); qovuşuq samitlərinin yanaşması ilə: -*sk* yanaşması ilə: *brisk* (zirək, çevik, diribaş); -*ft*: *craft* (sənət, peşə, çeviklik), -*th*: *cluth* (tutma, məngənə), *depth* (dərinlik), *forth* (dördüncü).

Azərbaycan dilində söz sonuna aid flektivliyin baş verməsi aktiv olmasa da onun aşağıdakı kimi izlərinə rast gəlmək olur, birincisi söz sonuna bir samit elementinin qovuşması ilə: -*t* ilə: *alt*, *üst*, *dart*, *sürt*, -*x* ilə: *arx*, *qorx*, *çarx*; -*k* ilə: *bərk*, *çirk* və s; ikincisi, müstəqilliyini itirmiş sözlərin kök-şəkilçi vəhdəti üzrə qovuşması ilə: *alçaq*, *alçal*, *doğru*, *dırnaq*, *astar*, *dimdik*, *sümük*, *dəri*, *acı*, *oyaq* və s.

Müxtəlif sistemli dillər kontekstində flektiv derivasiya prosesinin araşdırılması dillərarası universallıqların və qovuşuq tərkibli sözyaratma prosesinin meydana çıxarılması üçün mühüm əhəmiyyət

---

²⁴ Yusifov, M. Linqvistik tipologiya / M.Yusifov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2017. – s. 145-146.

daşıyır. Eyni zamanda bu istiqamətdəki tədqiqatlar dünyanın dil mənzərəsinin yaradılması işində yardımçı vəsait rolunda da əhəmiyyətli hesab oluna bilər.

*Bu fəsildən əldə olunan əsas müddəalar müəllifin dərc edilmiş aşağıdakı məqalə və konfrans materiallarında işıqlandırılmışdır*²⁵.

Dissertasiya işinin “**Nəticə**” hissəsində əldə olunan elmi əsaslar aşağıdakı kimi ümumiləşdirilmişdir:

1. Dillərin tipoloji təsnifatı problemi hələ XIX əsrdən başlanmış olsa da bu sahədə çoxsaylı tədqiqatların aparılmasına baxmayaraq ilkin bölgülərə ciddi bir əlavə olunmamışdır. Onu nəzərə almaq lazımdır ki, ilkin mərhələdə dillərin tipoloji tədqiqatında daha çox müqayisəli-tarixi metoda istinad edilmişdir və təsnifatın meyarı dillərin şəkilçilik prinsipinə əsaslanmışdır. Bu prinsip əsasında şəkilçili və şəkilçisiz dillər fərqləndirilmiş, şəkilçili dillər isə şəkilçilərin qoşulma yerləri və həmçinin onların silsilə təşkil edib – etməməsi üzrə təsnif edilmişdir. Bu prinsip isə bəzi tədqiqatlarda hətta dil diskriminasiyası ideyasının yaranmasına da səbəb olmuşdur.

2. Dillərin tipoloji quruluşuna görə fərqləndirilməsi, eyni zamanda dilçilik genealogiyasının tədqiqi məsələlərinə də yol açmışdır ki, bu da əslində öz dövrü üçün böyük bir kəşf kimi qiymətləndirilməlidir. Dilçilik genealogiyasının tədqiqi, təhlili və sistemləşdirilməsi məsələlərində əsas etibarilə Hindavropa dillərinin ənənələri əsas istinadgah nöqtəsi kimi nəzərə alındığından sonrakı nəzəri problemlər

---

²⁵ Aslanova, G.V. İngilis və Azərbaycan dillərində prepozitiv xarici fleksiya elementlərinin derivativ funksiyası // – Bakı, Azərbaycan Dövlət Dillər Universiteti, Dil və ədəbiyyat, – 2019. №2, IX cild. – s. 89-95; Aqqlutinativ dillərdə flektivlik // – Bakı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqatlar, – 2019. № 4. S. 96-101; Prepozitiv mövqedə samit birləşməli fuzial elementlərin fleksiyası və derivasiyası // – Bakı, Bakı Slavyan Universiteti, Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, – 2019. №5. – s. 22-26; Elements Of Prefixal External Inflection In The English And Azerbaijani Languages // – Vienna, European Journal of Humanities and Social Sciences, – 2020. №1. – s. 149-152; Müxtəlif sistemli dillərdə flektivlik əlamətləri // – Bakı, Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, – 2022. № 1. – s. 22-30; Сопоставление признаков флективности в азербайджанском языке к другим языкам // – Москва, Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики, Гуманитарные науки, – 2022. №4-2. – с. 125-129.

daha çox dil qohumları və qrupları səviyyəsində həll edilmişdir. Halbuki dilçilik genealogiyası probleminin kəşfi dillərarası universalıq və müştərəklik məsələlərinin daha etibarlı, daha dəqiq arqumentlərinin əldə edilməsinə səbəb ola bilərdi.

3. Geneoloji dilçiliklə bağlı aparılan tədqiqatların əsas kütləsi qohum dillər üzərində qurulsa da müqayisələrin dərinləşdirilməsi sayəsində müəyyən edilmişdir ki, qohum dillərdəki müəyyən elementlərin təhlili uğurlu nəticələrlə başa çatdırıla bilmir. Odur ki, müvafiq nəticələr əldə etmək üçün qohum olmayan dillərə aid nümunələrə də müraciət edilir və inandırıcı, təsdiqedic faktlar alınır.

4. Dillərarası homogen elementlərin mövcudluğu bir çox nəzəriyyə və fərziyyələrin yaranmasına səbəb olmuşdur. Onların ən dəbdə olanı Ulu dil nəzəriyyəsi daha çox müqayisə prosesinə və interferensiya əlamətlərinə əsaslandığı üçün elmi-nəzəri cəhətdən düzgün proqnoz verə bilmir, praktik cəhətdən isə dillərarası, sivilizasiyalararası, mədəniyyətlərarası və etnik ayrışikliyə səbəb olur.

5. İnformasiyaların aktivləşməsi, canlanması və ardıcıl olaraq intensivləşməsi nəticəsində qrammatik və derivativ ifadə vasitələrinin formalaşması prosesi meydana gəlmişdir ki, bu da universallaşma mərhələsinin sona çatdığı və dil ailələri üzrə fərqlənən tipoloji özünəməxsusluqların meydana gəlməsi dövrünü əhatə edir. Lakin meydana çıxan fərqlərdən asılı olmayaraq ilkin universalıq əlamətləri yaşamaqda və öz izlərini saxlamaqda davam edir. Müxtəlif sistemli dillərdə oxşarlıq əlamətlərinin təhlili ilə əlaqədar ərsəyə gələn tədqiqat işlərinin potensialı artdıqca dil universalilərinin daha etibarlı zəmin üzərində araşdırılması imkanları da artmaqda davam edir.

6. Dillərarası universalilərin müəyyənləşdirilməsi kontekstində aparılan bu tədqiqat işində homogenlik problemi flektiv derivasiya uyğunluqlarının üzərində qurulmuşdur. Əslində İngilis və Azərbaycan dilləri arasında şəkilçilik mərhələsindən sonra bir çox tipoloji fərqlərin baş verməsinə baxmayaraq onlarda flektiv derivasiya əlamətlərinin mövcudluğu aşkar edilir. Bütün bu faktların ümumiləşdirilməsi praktik cəhətdən dil tipologiyasının təsnifatına dair yeni baxışların formalaşdırılmasına stimül yaradır.

7. Tədqiqat nəticəsində analitik-flektiv dillər üçün zəruri olan tipoloji özünəməxsusluqlardan birinin flektivlik əlamətindən ibarət

olduğu təsdiq edilir. Aparılan tədqiqatlarda müəyyən edilir ki, flektivliyin özü bütün analitik-flektiv dillər üçün qapalı standart mexanizmi ilə məhdudlaşmamışdır. Məsələn, ərəb dilində daxili fleksiya prosesi o qədər güclüdür ki, onu fars dili ilə müqayisə etmək mümkün deyildir. Fars dilində isə prefikslərin və suffikslərin iştirakı və fleksiyası üzrə yaranan derivativ proseslər aktivdir. Eyni qayda üzrə, məsələn, italyan dili ilə ingilis dilinə dair daxili fleksiya prosesini müqayisə etdikdə italyan dilində həmin hadisənin daha güclü olduğu müəyyən edilir. İngilis dilində daxili fleksiya interfikslərin iştirakı ilə və çoxsaylı prefiks və suffikslərlə başa gəlir.

8. Aqlütinativ quruluşlu dillərdə, o cümlədən Azərbaycan dilində də fleksiyanın ilkin izləri yaşayır. Lakin bu dildə flektivlik məsələsi daha geniş tədqiqat obyektinə çevrilmədiyindən onun perspektiv imkanları demək olar ki, üzə çıxarılmamışdır. Azərbaycan dilində başlanğıc və son fleksiya elementləri statik xarakter daşdığı halda daxili fleksiyanın formalaşması ənənələri interfikslərin aktivlənməsi prosesi ilə yeni perspektivlər qazanır.

9. İngilis və Azərbaycan dillərində başlanğıc elementlərin flektivləşməsi ənənəvi xarakter daşıyır. Dilçilikdə başlanğıc elementin fleksiyalaşması ilə bağlı fikirlər demək olar ki, çox zaman bir-birinin üzərinə düşür. Aparılan tədqiqatlarda etiraf edilir ki, söz tərkibinin başlanğıc elementi sait və ya samitdən ibarət olmasına baxmayaraq həmin element mənaferqləndiricilik xarakterlidir və söz tərkibinin semantik müstəqilləşməsində mühüm rol oynayır.

10. Kökdaxili fleksiya hər iki dildə bir qayda olaraq sözün kök hissəsini təşkil edən birhəcalı konstruksiya daxilində baş verir. Azərbaycan dilində kökdaxili saitin flektivlik üzrə dəyişməsi ənənəvi xarakterli və qədim mərhələnin məhsulu olduğundan onun qrammatik funksiyası davam etməmişdir. İngilis dilində daxili sait dəyişməsi üzrə baş verən fleksiya həm qrammatik, həm də derivativ xarakterlidir. Lakin ingilis dilində infiks xarakterli fleksiyalarda məhdudiyətlər müşahidə olunur. Bunun əvəzinə ingilis dilində interfikslərin iştirakı ilə daxili fleksiya üzrə derivativ proses baş verir. Azərbaycan dilində daxili fleksiyanın interfiks variantı həm öz ənənəvi izlərini saxlamaqda, həm də ənənəvilikdən müasirliyə keçidi müşahidə olunmaqdadır (*məktəbdənkənar, qitələrarası, insanabənzər, yenidənqurma*).

11. İngilis və Azərbaycan dillərində söz kökünün son elementinin dəyişməsi yolu ilə baş verən derivativlik də mövcuddur. Həm ingilis və həm də Azərbaycan dilində bu tipli flektivlik hadisəsinin ənənəvilik xarakteri onunla izah edilir ki, artıq affiksallıq dövründən sonra təqlidi sözlər istisna olmaqla birhecalı kök sözlərin formalaşması mərhələsi öz funksiyasını başa çatdırmış hesab olunur: Bununla belə məsələn ingilis dilindəki *tap* (tuxac); *tab* (etiket); *but* (təkcə), *bud* (qönçə), Azərbaycan dilindəki *qap-qab*, *yan-yax* tipli sözlərdə köktərkiibli son elementin füziallıqla baş verən flektivliyi əsasında derivativliyin izləri qalmaqdadır.

12. İngilis və Azərbaycan dillərində başlanğıca qoşulan prefikslərin köklə qaynaq yaratması əsasında da yeni sözyaratma prosesi və onun ənənələri mövcuddur. Fərq ondadır ki, ingilis dili analitik-flektiv xarakterli olduğuna görə bu dildəki prefikslərin sözə qoşulması funksiyaları aktivdir. Azərbaycan dilində isə aqlütinativ inkişafı ilə bağlı olaraq başlanğıca əlavə edilən analitik tipli prefikslər inkişaf etməmiş, bir qayda olaraq statik xarakterlidir. İngilis dilində həm tək saiddən ibarət olan, həm də sait-samit tərkibli prefikslərin füzial yolla birləşib bir vahid şəkildə sözyaratma imkanları vardır, məsələn *abash* (pərt etmək), *abate* (azaltmaq), *adventure* (macərə) kimi sözlər maraqlı doğurur.

13. Azərbaycan dilində aqlütinasiya elementləri intensivləşdikcə analitik xarakterli sözyaratma vasitələrinin funksiyası zəifləmiş və onlar şəkilçi-kök vəhdətində statikləşmişdir. Bu xüsusiyyət həm rəng bildirən və həm də digər əlamət, keyfiyyət və əşyalılıq bildirən *qıpqırmızı*, *gömgöy*, *sapsarı*, *darmadağın*, *çörçöp*, *xırxırdada*, *sörsöküntü* və s. sözlərdə müşahidə edilir. Bununla birlikdə Azərbaycan dilində yeni sözyaratma təlabatına uyğun olaraq ənənəvi qaydanın davamı kimi birinci tərkibi mənaca müstəqil olan, ancaq funksionallığa görə əsas sözə yanaşma əlaqəsi əsasında bitişən *çoxmənzilli*, *itibaxışlı*, *enliyarpaq*, *acqarına*, *şirindilli* kimi bir çox sözlər formalaşır.

14. Prepozitiv mövqe analitik-sintetik dillər üçün aktiv olduğundan ingilis dilində həmin mövqe üçün səciyyəvi olan samit birləşməli füzial elementlərin flektiv derivasiya nümunələrinə rast gəlmək olur. Məsələn, ingilis dilindəki *bl* – *bleat* (mələmək,

böyürmək), *cr* – *create* (qurmaq, yaratmaq), *pr* – *prisk* (iynə, dəlmək, deşmək) kimi sözlər buna nümunə ola bilər.

Azərbaycan dilində başlanğıcın samit birləşməli prefikllərlə ifadəsi ingilis dilindəki kimi aktiv olmadığından onların meydana çıxarılmasında müəyyən etimoloji rekonstruksiyaya ehtiyac vardır. Azərbaycan dilinin aqlütinativliyi ilə bu tipli prepozitiv əlamətlər öz mövcudluğunu gizli şəkildə davam etdirmişdir. Məsələn, Azərbaycan dilindəki *itələ*, *atlan*, *titrə*, *büdrə* sözlərində kök yanlış olaraq *it-*, *at-*, *tit-*, *büd-* tərkibləri kimi anlaşılır. Əslində isə *atlan* sözündə kök *tl*, *titrə* sözündə *tr*, *büdrə* sözündə isə *dr* hissələridir.

15. Postpozitiv mövqedə də flektivləşmə yolu ilə baş vermiş derivasiya prosesləri mövcuddur. İngilis dilində söz sonuna həm suffikslər və həm də samit birləşməsi şəklindəki suffikslər yanaşaraq qovşaq yaradır. Məsələn, *-ity* (activity – fəaliyyət), *-ion* (protection – müdafiə) və *sk* (brisk-söhbət, şayiə), *ft* (craft – sənət, peşə). Azərbaycan dilində sonşəkilçi silsiləsi söz sonunun flektivliyini məhdudlaşdırır. Bu ənənəvilik söz sonuna bir samitin qovuşması (*üst*, *arx*, *sanc*, *bərk*, *qorx*) və asemantik köklərdə kök şəkilçi sıxlaşması (*alçaq*, *alçal*, *qulaq*, *çarıq*) şəklində statikləşmişdir.

Dissertasiya işinin məzmunu ilə əlaqədar aşağıdakı məqalələr nəşr olunmuşdur:

1. Müxtəlif sistemli dillərdə daxili fleksiya // – Gəncə, Gəncə Dövlət Universiteti, Elmi xəbərlər. Fundamental, humanitar və təbiət elmləri seriyası, – 2018. № 4. – s. 69-74
2. İngilis və Azərbaycan dillərində prepozitiv xarici fleksiya elementlərinin derivativ funksiyası // – Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, Dil və ədəbiyyat, – 2019. №2, IX cild. – s. 89-95
3. Fonetik sözyaratma prosesində universallıq // –Görkəmli dilçi alim, müasir Azərbaycan əlifbasının müəllifi Afad Qurbanovun 90 illiyinə həsr olunmuş Müasir Dilçiliyin aktual problemləri, Beynəlxalq elmi konfrans, – Bakı, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, – 2019, – 6-7 iyun. – s. 141-144
4. Azərbaycan və ingilis dillərində flektiv sözyaratma prosesləri // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu, Türk dilləri şöbəsi, Azərbaycan dilçiliyinin aktual

- problemləri mövzusunda Respublika Elmi Konfransı, – Bakı, – 28 oktyabr, – 2019. – s. 87-90
5. Prepozitiv mövqedə samit birləşməli fuzial elementlərin fleksiyası və derivasiyası // – Bakı, Bakı Slavyan Universiteti, Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, – 2019. №5. – s. 22-26
  6. Aqqlutinativ dillərdə flektivlik // – Bakı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqələr, – 2019. №4. – s. 96-101
  7. Elements Of Prefixal External Inflection In The English And Azerbaijani Languages // – Vienna, European Journal of Humanities and Social Sciences, – 2020. №1. – s. 149-152
  8. Flexibility in Analytical Languages // «Центр філологічних досліджень». «Філологічні науки: сучасні Тенденції та фактори розвитку» Міжнародна науково-практична конференція, – Одеса, – 24-25 yanvar, – 2020. – s. 45-49
  9. Dillərin tipoloji təsnifatında başlıca istiqamətlər // II International Ankara Conference Of Scientific Research, – Ankara, – 6-8 March, – 2020. – s. 1046-1050
  10. Müxtəlif sistemli dillərdə başlanğıc elementlərin prefiks-derivativ funksiyası // – Gəncə, Gəncə Dövlət Universiteti, Elmi xəbərlər. Fundamental, humanitar və təbiət elmləri seriyası, – 2021, №1. – s. 171-175
  11. Müxtəlif sistemli dillərdə flektivlik əlamətləri // – Bakı, Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, – 2022. № 1. – s. 22-30
  12. Сопоставление признаков флективности в азербайджанском языке к другим языкам // – Москва, Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики, Гуманитарные науки, – 2022. №4-2. – с. 125-129.

Dissertasiyanın müdafiəsi 19 yanvar 2024-cü il tarixində saat 16⁰⁰ Bakı Slavyan Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.13 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ1014, Bakı, Süleyman Rüstəm küçəsi, 33 Bakı Slavyan Universiteti

Dissertasiya ilə Bakı Slavyan Univeritetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Bakı Slavyan Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 19 dekabr 2023-cü il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 08.12.2023

Kağız formatı: A5

Həcm: 36 942 işarə

Tiraj: 100